

REPUBLIKA SLOVENIJA

KABINET PREDSEDNIKA VLADE

Velja govorjena beseda !

GOVOR

PREDSEDNIKA VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE JANEZA JANŠE NA AKADEMIJI OB 25. OBLETNICI IZHAJANJA NOVE REVIEJE *(Ljubljana, 30. maj 2007)*

*Spoštovani gospe in gospodje,
spoštovani začetniki ideje o ustanovitvi Nove revije,
spoštovani vsi, ki ste ustvarjali vseh 300 doslej izdanih števil!*

Počaščen sem, da lahko ob 25. obletnici ustanovitve te zgodovinske revije spregovorim nekaj besed - dovolite pa mi, da moj nagovor ne bo samo slavnosten, kajti ne govorimo o nečem, kar je bilo in česar danes ni več, ampak mislim, da govorimo o nečem, kar je zaživelo pred 25 leti in je danes še vedno živo.

Ne bom začel s prvimi številkami, z ustanovitvijo - za mano bodo govorili tisti, ki so bili zraven, ki so to delali in ne delam si iluzij, da bi znal ta čas opisati bolje od njih. Niti se to ne bi spodobilo. Ta nagovor bom začel z, po mojem mnenju, najpomembnejšo posamično izdano številko Nove revije, ki je v veliki meri ustvarila podlago tudi zato, da vam lahko danes govorim kot predsednik Vlade Republike Slovenije.

Gre za 57. številko Nove revije, ki, po mojem mnenju, za Slovence predstavlja tisto, kar na primer predstavlja Deklaracija o neodvisnosti za Združene države. To je temelj, ki se ga danes spominjamo - prvič zato, ker je bil postavljen v času, ko je bilo to najbolj primerno; in drugič zato, ker gre za program, ki je bil uresničen. Če ta program ne bi bil uresničen, bi najbrž danes govorili o nečem drugem. Vendar je bil uresničen. Besede, ki so takrat zvenele preroško - za katere je bilo potrebno, ne samo veliko znanja, ampak veliko osebnega poguma - so postale meso in v današnjem času predstavljalo teoretični temelj slovenske države.

To, kar je nastalo po 57. številki Nove revije, je zgodba o uspehu. Teh 25 let, če gledamo na stvari zgolj s ključnih točk tega programa, ki je vsebovan v vseh ključnih prispevkih te številke - predvsem nastanek samostojne Slovenije, osamosvojitve Slovenije in demokratizacija Slovenije - ti dve točki sta bili uresničeni. Petindvajset let - najprej trepetanja za marsikaj, tudi za lastno usodo pri tistih, ki ste to pisali, kasneje pa za besede, ki so se začele uresničevati in po osamosvojitvi - gledano z neke distance - gladek razvoj vzpostavljanje ali pa oblikovanje države, ki ima za cilj blaginjo vseh, včlanitev v Evropsko zvezo, v NATO, v številne druge mednarodne organizacije, pred kratkim tudi povabilo v klub najbolj razvitih držav OECD. Torej, iz tega vidika lahko govorimo dejansko o zgodbi o uspehu; o tem, da se je pogum izplačal; o tem, da je bil pred 25-imi leti zastavljen projekt, ki je Slovincem končno dal tisto, o čemer so generacije sanjale stoletja.

Obstaja pa seveda še drug možen pogled. Za opis tega bi najprej citiral, žal pokojnega, dr. Jožeta Pučnika, ki je v tej številki zapisal, da je slovenska osamosvojitve v najširšem smislu tudi stvar kulture. Iz tega vidika pa se mi zdi, da ta projekt ni končan. Če na ta projekt pogledamo iz vidika tega citata dr. Jožeta Pučnika, in se najprej poglobimo v njegovo usodo, potem lahko ugotovimo, da je žal pred nekaj leti odšel od nas precej zagrenjen, misleč, da se velik del tega, o čemer se je takrat sanjalo, pravzaprav ni uresničilo.

Ko je 57. številka Nove revije izšla, je v takratni slovenski in jugoslovanski politiki povzročila pravi vihar in seveda velikansko nasprotovanje. Centralni komite oziroma predsedstvo Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije je izdalo proglas, v katerem piše, da bodo slovenski komunisti naredili vse, da se te ideje nikoli ne uresničijo. Ta proglas je izšel takoj po 57. številki Nove revije in dejansko se je to tudi začelo dogajati.

Ko sem se pripravljaj na tole obletnico, sem malo bral dokumente iz tistih časov. Organizirana je bila neka pompozna razprava na predsedstvu takratne Socialistične zveze. Ko sem bral te razprave, ki so zelo zanimive, te niso bile tako enoznačne. Marsikje se tudi pri tistih, ki so zadevo napadli, vidi osebna stiska in te stvari je treba upoštevati. Ampak, ko človek to prebere in na koncu pogleda, kaj se je potem dogajalo na nivoju osebnih usod teh ljudi, ugotovi, da vsi, ki so 57. številko Nove revije strašno kritizirali in napadali, so v kasnejših letih, predvsem v času, ko je na podlagi tega programa nastala samostojna slovenska država, dobili visoka državna odlikovanja ali, tisti mlajši, visoke državne službe. Prav nihče ni bil zaradi tega povprašan po neki, bom rekel, moralni vlogi v tistem času. Nasprotno pa tisti, ki so zagovarjali 57. številko Nove revije niso doživeli, bom rekel, tako čudovitih usod. Ravno usoda dr. Jožeta Pučnika je v tem smislu, bi lahko rekli, tragična.

Torej, na eni strani imamo uresničitev tega programa, praktično vseh programskih točk iz 57. številke Nove revije - v tehničnem smislu. Avtorji takrat najbrž niso sanjali, da bo Slovenija leta 2007 članica Evropske unije in NATO, da bo več kot podvojila nacionalni dohodek na prebivalca, da bo za nekajkrat povečala število univerzitetno izobraženih, da bodo gospodarski rezultati dobri, da bo, ne vem, leta 2008 kot nova država, kot nova članica Evropske unije, predsedovala tej Uniji. Zgodilo se je nekaj, kar predstavlja uresničitev stoletnih sanj.

Po drugi strani pa, če beremo te prispevke - in jaz sem jih zdaj še enkrat bral - ugotovimo, da dejansko iz tega programa izhaja tudi neka globlja želja in težnja po dejanski osamosvojitvi tudi v kulturnem smislu. S tem, da se končno sproščeno zadihajo, da se stvari postavijo nekje na prave temelje in da se nekje ve, kaj je prav in kaj je narobe - da se vzpostavijo tudi neke normalne vrednote. No, ta del programa pa, žal - kljub temu, da govorimo o 25. obletnici in da je to slavnostna priložnost - mislim, da ni v celoti uresničen in da tista generacija, ki je to delo začela, pa tudi prihodnje generacije okrog Nove revije, čaka še veliko naporov. Že usoda ljudi, ki so zagovarjali samostojno Slovenijo in tistih, ki so ji nasprotovali, oziroma primerjava teh usod kaže, da so se stvari nekoliko čudno obračale.

Dovolite mi, da ta večer popestrim z nekim citatom, ki ilustrira, kaj se zgodilo oziroma kaj se je dogajalo v slovenski politiki in njenem zakulisju potem, ko je predsedstvo Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije v začetku leta 1987 izdalo proglas in reklo, da bodo komunisti naredili vse, da se te ideje nikoli ne uresničijo. Bilo je veliko aktivnosti - zelo malo na površini, veliko v ozadju. Te so se dogajale praktično vse do ključnih trenutkov slovenske osamosvojitve. Leto dni kasneje, potem ko je izšla 57. številka Nove revije in ko je izšla tudi že »pisateljska ustava«, je bila dosežena neka kulminacija, nek vrh teh ukrepov za preprečitev uresnitve teh idej iz 57. številke Nove revije. 15. aprila leta 1988 se je v Tacnu pri Ljubljani zbral vrh slovenske represije. Osem let po tem sestanku je Založba Karantanija objavila zbornik dokumentov, v katerem je tudi objavljen magnetogram iz tega sestanka - da ne bo kdo mislil, da morda berem kaj, kar je rezultat dela mojega ministrskega kolega Šturma - to je bilo javno objavljeno leta 1996.

Na tem sestanku v Tacnu so se zbrali vsi, ki so odločali o zaporu in svobodi, o uporabi t.i. posebnih metod in sredstev v Sloveniji – skratka, o uporabi represije, ki je bila takrat brez kakršnega koli nadzora. Ta tajni sestanek je nagovoril tudi predsednik Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije tovariš Milan Kučan. Preden je začel svoj nagovor, ga je predstavil takratni sekretar za notranje zadeve tovariš Tomaž Ertl. Ob predstavitvi predsednika je tovariš sekretar dejal: »Tovariš predsednik, zavedam se, da ti jemljemo dragoceni čas, vendar so tu vsi načelniki uprav za notranje zadeve, načelniki centrov državne varnosti in tovariši vseh pomembnih služb sekretariata. V tej sobi se sicer ne ravno pogosto, a vendarle od časa do časa dobimo zato, da bi ta zbor čim bolj enotno pel po celi Sloveniji. Ti pa veš, da so naše odločitve tudi s tega političnega stališča sila pomembne.«

In potem je predsednik Centralnega komiteja najprej presenetljivo dobro in realno opisal gospodarsko sliko, potem pa še politično stanje v Sloveniji. Ob koncu tega opisa, ki je zelo zanimiv - priporočamo to branje - je dejal naslednje: »Na koncu se čuti nekaj slovenskih pisateljev in njim pridruženih članov pristojnih za to, da napišejo novo ustavo. Tu gre za tipično meščansko ustavo, ki je slabša od Čosićeve, kajti Čosićeva je sicer meščanska, ampak ostaja vsaj z eno nogo znotraj socializma in znotraj Jugoslavije. Ti naši pa ne govorijo niti o Jugoslaviji, niti o socializmu, niti o osvobodilni fronti. Ampak govorijo o naravni pravici slovenskega naroda, da se, izhajajoč iz neodtujljivih pravic človeka, naredijo družbo po svoji oziroma po Bučarjevi meri.« In potem nadaljuje: »Mi pravzaprav politične kulture nimamo in če se to fašistoidno maniro, ki se kaže skozi omenjeno pisanje, skozi topotanje na javnih tribunah v Cankarjevem centru - če tega ne bomo obrzdali, se lahko zgodi, kar se je zgodilo v Nemčiji leta 1931.« Potem je sekretar za notranje zadeve zaključil sestanek z naslednjimi stavki: »Mislim, da je po tem nastopu v bistvu razložen program slovenskih komunistov kako situacijo reševati. Tovariš predsednik, ker smo to snemali te prosimo za dovoljenje, da magnetogram pošljemo za osebno rabo vsem tu prisotnim, ker si gotovo niso uspeli vsega zapisati.«

To je bilo 15. aprila 1988. Jutri bomo praznovali 19. obletnico realizacije teh dogovorov v Tacnu. Začele so se tajne preiskave, aretacije sodišča, Odbor za varstvo človekovih pravic in upor proti takšnemu ravnanju in nadaljevanje je, več ali manj, znano. Tisto, zaradi česar je včasih potrebno pogledati takšne citate in te dokumente za nazaj, je - pa ni neka želja po tem, da bi samo kar tako obnavljali zgodovino - potreba v času, ko se v Sloveniji soočamo s tezo, da je bilo takrat pravzaprav bolje kot je danes.

V zadnjem času smo nekajkrat slišali tezo in to iz zelo pomembnih ust, da je bilo konec 80-ih let - in to, kar sem zdaj citiral, se je dogajalo konec 80-ih let prejšnjega stoletja - stanje bolj demokratično, bolj, bolj sproščeno, bolj odprto kot pa je leta 2007, ko je Slovenija samostojna, ko smo imeli že nekaj serij svobodnih volitev, ko je članica Evropske unije, NATO, itd..

Pravo vprašanje je torej: Kako je mogoče, da ob 25. obletnici Nove revije - ob tem, ko vsako leto praznujemo dan slovenske državnosti - leta 2007 v slovenskem prostoru povsem resno kroži teza, da je danes slabše kot je bilo konec 80-ih let?

Odgovor na to vprašanje, se mi zdi, je precej kompleksen. Če bi stvari totalno zbanalizirali in poenostavili, potem bi lahko rekli, da morda leži v vseh tistih odlikovanjih in časteh, ki so bile podeljene tistim, ki so najbolj glasno kritiziral 57. številko Nove revije.

Iz tega vidika - ob tem, ko čestitam vsem, ki ste gradili ta projekt 25 let - zaključujem ta nagovor z nekim pozivom, da se do tega projekta opredeljujemo in obnašamo, ne kot do nečesa zgodovinskega, ampak kot do nečesa, ki je zgodovino ustvarjalo in ki jo je, po mojem mnenju, dolžno ustvarjati še naprej. Preden pa se lahko k temu pristopi, pa mislim, da bo treba tudi za nazaj stvari postaviti na svoje mesto. Kajti, če bo prevladala teza, da si je Slovenija osamosvojila in demokratizirala predvsem zaradi tistih, ki so bili proti, potem mislim, da se ne izplača praznovati nobenih obletnic. Ampak, kot da bi se tisti, ki so pisali 57. številko nekako zavedali tega izziva - dejstva, da slovenska osamosvojitve ni samo stvar

slovenske državnosti, formalnih volitev in vsega tega, kar danes predstavlja institucija slovenske države, ampak, da gre za nekaj globljega.

Mislím, da je to najbolj globoko izraženo prav v tem stavku dr. Jožeta Pučnika, da je slovenska osamosvojitve v najširšem smislu stvar kulture - kulturno dejanje. Na tej osnovi želim vsem, ki ste ta projekt soustvarjali, tudi v prihodnjih 25-ih letih prvič, veliko poguma, dobrih idej za nove nastavke na tej poti, po drugi strani pa seveda veliko poguma, energije, dobre volje in veselja do življenja tudi v smislu animiranja novih generacij - ravno zaradi tega, ker praznujemo 25. obletnico projekta, ki še vedno živi.

Hvala lepa.